

БЕКТЕМ
Б Осмонов атындагы Жалал-Абад
мамлекеттик университетинин
ректору, профессор Усенов К.Ж.

27.06.2024-жыл.

Темирбаева Гулзаддын “Адабий окуу” сабактарында окуучулардын окуу ишмердүүлүгүн өнүктүрүүнүн илимий-методикалык негиздери 13.00.02-окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз адабияты) адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын алуу үчүн жазылган кандидаттык диссертациясынын педагогика, психология жана окутуунун технологиялары кафедрасынын кеңейтилген жыйынын

ТОКТОМУ

Жалал-Абад шаары

2024-жылдын 27-июну

Отурумдун төрагасы: Г.Э.Маатазимова – п.и.к., доцент

Отурумдун катчысы: Ж.Турсунбаева - окутуучу

К а т ы ш у у ч у л а р:

1. Г.Э.Маатазимова- педагогика илимдеринин кандидаты, доцент (13.00.02);
2. С.С.Сакиева - педагогика илимдеринин доктору, профессор (13.00.02);
3. И.Абдубалиев - филология илимдеринин доктору, профессор (10.02.01)
4. М.И.Мирзахидова - филология илимдеринин доктору, профессор (10.02.06)
5. К.М.Ураимов - педагогика илимдеринин кандидаты, доцент (13.00.02);
6. Эшиев Ж.М. - педагогика илимдеринин кандидаты, доцент (13.00.02);
7. Р.С.Нусупова - педагогика илимдеринин кандидаты, доцент (13.00.08);
8. М.Ж.Найманбаев- педагогика илимдеринин кандидаты, доцент (13.00.01);
9. Г. У. Рыскулова – педагогика илимдеринин кандидаты, доцент (13.00.01);
10. С.М.Ажикулов – педагогика илимдеринин кандидаты, доцент (13.00.01);
11. Ж.К.Тажобаева – педагогика илимдеринин кандидаты, доцент (13.00.02);
12. Г.А.Анарбаева – тарых илимдеринин кандидаты, доцент (07.00.02)
13. А.Э.Торобекова - улук окутуучу;
14. А.К.Шишкараева- улук окутуучу

Күн тартиби:

Б.Осмонов атындагы ЖАМУнун педагогика, психология жана окутуунун технологиялары кафедрасынын улук окутуучусу Г.К.Темирбаеванын 13.00.02 - окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз адабияты) адистиги боюнча жазган **“АДАБИЙ ОКУУ” сабактарында окуучулардын окуу ишмердүүлүгүн өнүктүрүүнүн илимий-методикалык негиздери** деген темадагы кандидаттык диссертациясын талкуулоо

Илимий жетекчиси - п.и.д., профессор Рысбаев Сулайман Казыбаевич

Диссертациянын темасы Б.Осмонов атындагы ЖАМУнун башталгыч билим берүүнүн теориясы жана методикасы кафедрасынын 2017-жылдын № 8 протоколу менен бекитилген.

Угулду:

Г.Э.Матазимова (жыйындын төрагасы, п.и.к., доцент): Урматтуу бүгүнкү талкуунун катышуучулары, аспирант Темирбаева Гулзад Козоновнанын иши менен таанышкандардын дээрлик баары эле катышууда. Анда отурумду баштоого уруксат этсеңиздер. Бүгүн биз педагогика, психология жана окутуунун технологиялары кафедрасынын кеңейтилген отурумуна чогулуп олтурабыз. Күн тартибине аспирант Темирбаева Гулзад Козоновнанын педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган **“АДАБИЙ ОКУУ” сабактарында окуучулардын окуу ишмердүүлүгүн өнүктүрүүнүн илимий-методикалык негиздери** деген темадагы диссертациялык ишин талкуулоо коюлган. Талкууга педагогика илимдеринин 1 педагогика илиминин доктору жана 9 педагогика илиминин кандидаты, 2 филология илимдеринин доктору, профессор, 3 аспирант, 1 окутуучу катышууда. Күн тартиби боюнча кимиңиздерде кандай сунуш-пикирлер бар?

Э.Матазимова: Анда диссертациялык ишинин мазмуну менен тааныштыруу үчүн сөздү Темирбаева Гулзад Козоновнага берсек. Регламентти тактап алалы, 15 мүнөт берсек жетиштүү болот.

Г.К.Темирбаева: Саламатсыздарбы урматтуу төрага, бүгүнкү талкуунун урматтуу катышуучулары, биздин диссертациялык ишибиздин темасы “АДАБИЙ ОКУУ” сабактарында окуучулардын окуу ишмердүүлүгүн өнүктүрүүнүн илимий-методикалык негиздери деп аталат. Иштин шифри: 13.00.02 - окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз адабияты).

Илимий жетекчи: п.и.д., профессор Рысбаев Сулайман Казыбаевич.

Уруксат берсеңиздер, иштин кыскача мазмуну менен тааныштырууга өтсөм.

Изилдөөнүн актуалдуулугу. Заманбап адам барган сайын изденүүгө, чыгармачылык ишмердүүлүктөргө кызыгып, алектенип жатат, ал эми бул көндүмдөр башталгыч мектепте калыптана баштайт. Кенже окуучулардын интеллектуалдык чөйрөсү мүмкүн болушунча активдүү өнүгөт, ишмердүүлүктүн жетектөөчү түрү өзгөрөт, балада өзүн көрсөтүүгө болгон муктаждык жогорулайт.

Эне тили жана адабий окуу методикасынын өнүгүү тарыхы боюнча изилденген кенже курактагы окуучулардын окуу ишмердүүлүгүн калыптандыруу жана өнүктүрүү маселеси орус тилин, кыргыз тилин ж.б. тилдерди окутуунун методикасын өнүктүрүү тарыхында изилденген. Инсанды калыптандырууда окуу ишмердүүлүктүн ролу, китеп окууга болгон кызыгууну арттыруунун жолдору жөнүндөгү маселелерди XIX кылымдын көрүнүктүү методисттери Ц.Г.Т. Балталон, В. П. Вахтеров, В.И. Водовозов, В. П. Острогорский, В.Я. Стоюнин, Д.И. Тихомиров, К.Д. Ушинский, ошондой эле XX кылымдын окумуштуулары: С.И. Абакумов, П.О. Афанасьев, К.Б. Бархин, М.И. Рыбникова ж.б. изилдешкен.

Бала-окурмандын калыптануу процессине методикалык жетекчилик кылуу жаатындагы изилдөө иштерин интенсивдүү өнүктүрүү менен бул проблеманын ар түрдүү аспектилерин орус элинин заманбап окумуштуулары да изилдеп жатышат: МЛ. Воюшина, В.Г. Горецкий, О.В. Джежелей, Л.Ф. Климанова, О.В. Кубасова, Г.Ы. Кудина, В.А. Левин, З.Н. Новлянская, Г.М.

Первова, З.И. Романовская, Н.Н. Светловская, О.В. Сосновская, Л.Е. Стрельцова, Н.Д. Тамарченко, Т.С. Троицкая ж. б.

ӘАл эми ата мекендик кыргыз окумуштуулардан окуу ишмердүүлүктү окуучуларда жана студенттерде өнүктүрүү, адабий чыгармаларын окутуу көйгөйлөрү боюнча алектенгендендер да аз эмес: С. О. Байгазиев, А.А. Муратов, М.Х. Манликова, Рысбаев С.К., Г.У.Соронкулов, Б. Абдухамидова, Ишекеев Н., Оторбаев К., Маразыков Т., Сакиева С.С., Ботоканова С. Ж.б.

Педагогика жана баштапкы окутуунун методикасы боюнча адистердин көңүлүн ар дайым балдар китеби менен иштөө методикасынын маселелери: китеп окуу процессин уюштуруу, балдардын окуу ишмердүүлүгүнө педагогикалык жетекчилик кылуу, адабий окууга кызыгуусун арттыруу, кенже окуучуларды тарбиялоо процессинде ишмердүүлүктүн ушул түрүн колдонуу ж.б. маселелер өзүнө тартып келген.

Китептер жана китеп окуу коомдо ар дайым адамдын руханий өнүгүүсүнүн маанилүү булагы катары каралып келген. Инсанды калыптандырууда окуу ишмердүүлүктүн ролу жөнүндөгү маселе ар дайым көрүнүктүү педагогдордун жана коомдук ишмерлердин көңүлүн бурган. Өсүп келе жаткан муунду адабияттын байлыктарына тартуу, алардын окуу кызыкчылыктарын өнүктүрүү дайыма мектептин маанилүү милдети болуп келген жана болуп кала берет.

Кыргыз тили жана адабий окуу боюнча предметтик стандартка ылайык, кыргыз тили жана адабий окуу предметтерин окуп-үйрөнүү башталгыч класстын окуучуларынын функционалдык сабаттуулугун, коммуникативдик жана окуу компетенттүүлүктөрүн калыптандырууга багытталган. Булар окуу процессинин негизи, окуучулардын ой жүгүртүүсүн, фантазиясын, интеллектуалдык жана чыгармачылык жөндөмдөрүн өнүктүрүүнүн каражаты болуп саналат жана инсанды ар тараптуу тарбиялоого, социалдаштырууга кызмат кылат. Тексти талдоо, системалаштыруу, кайра иштеп чыгуу, окуу ылдамдыгына жетишүү ж.б. талаптар башталгыч класстарда окуу жана

түшүнүү көндүмдөрүн өнүктүрүүнү кайра кароону талап кылат. Таанып-билүүнүн жана баарлашуунун куралы катары окуучулардын эне тилин окуп-үйрөнүүсү жана окуу компетенцияларына ээ болуусу башталгыч класстардын башка предметтерин окутуунун эффективдүүлүгүн камсыздайт. Предметти окутуунун максаты – тил системасынын негизги элементтерин өздөштүрүү жана тексттин бардык түрлөрүн аң-сезимдүү окуп/угуп кабыл алуу аркылуу окуучулардын көп ишмердигинин бардык түрлөрүн өнүктүрүү. [3, 11-б.]

Көйгөйүбүздүн теориялык жана практикалык жактан чечилиши философтордун, педагогдордун, адабият таануучулардын, психологдордун, дидакттардын, окумуштуу- методисттердин эмгектери менен байланыштуу. Окумуштуулардын эмгектерин талдоо, ошондой эле азыркы учурдагы орто мектептердеги мугалимдердин адабий билим берүү, окуучулардын окуу ишмердүүлүгүн өнүктүрүү тажрыйбасына байкоо жүргүзүү китеп окуу, окуука кызыгууну арттыруу маселесин теориялык жактан негиздөө жана методикасын сунуштоо зарылдыгын талап кылат.

Тема боюнча адабияттарды талдоо, анализдөө, байкоо жүргүзүү тажрыйбабыз кыргыз адабий билим берүү системасында бир топ **карама-каршылыктар** орун алгандыгынан кабар берди:

- окуу ишмердүүлүгү улуттук баалуулуктарды, улуттук ой жүгүртүүнү, маданияттуулукту калыптандыруунун салттуу негизги ишмердүүлүгү катары эсептелсе да, аны ушул өңүттөн башка предметтерде да басым жасалбагандык;

- башталгыч класстын окуучуларына жетиштүү эле сандагы адабияттарды окуу сунуш кылынып жатса да, аларды окутуунун методикасы системага салынбагандыгы;

- окуу ишмердүүлүк боюнча мектеп мугалимдеринин тажрыйбалары көп эле болгону менен, аларды жалпы республикага жайылтылбагандыгы.

Жогоруда белгиленген карама-каршылыктарды чечүү изилдөөнүн **проблемасы катары** аныкталып, темабыз «**АДАБИЙ ОКУУ**»

сабактарында окуучулардын окуу ишмердүүлүгүн өнүктүрүүнүн илимий-методикалык негиздери» деп аталды.

Изилдөөнүн максаты. “Адабий окуу” сабактарында окуучулардын окуу ишмердүүлүгүн өнүктүрүүнүн илимий-методикалык негиздерин аныктоо жана педагогикалык экспериментте сыноо.

Изилдөөнүн милдеттери:

1. Башталгыч класстын окуучуларынын окуу ишмердүүлүгүн өнүктүрүүнүн теориялык негизин, психологиялык аспектилерин аныктоо;

2. Окуучулардын окуу ишмердүүлүгүнүн этаптарын, талаптарын, мүнөздөмөлөрүн аныктоо;

3. “Адабий окуу” сабактарында окуучулардын окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун жана өнүктүрүүнүн жолдорун көрсөтүү.

4. “Адабий окуу” сабактарында окуучулардын окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун формаларын, методдорун, шарттарын, моделин аныктоо;

5. Башталгыч класстын окуучуларынын окуу ишмердүүлүгүн өнүктүрүүнүн моделин педагогикалык экспериментте сыноо, илимий педагогикалык сунуштарды иштеп чыгуу.

Изилдөөнүн илимий жаңычылдыгы: башталгыч класстарда окуу ишмердүүлүктү өнүктүрүүнүн илимий-методикалык негиздери иштелип чыгып, бирдиктүү бир бүтүн системага салуу аракетинин жасалышында жана окуу өз алдынчалыкты калыптандыруу сабактарынын интерактивдүү негизде иштелип чыккандагы менен аныкталат.

Изилдөөдөн алынган натыйжалардын практикалык мааниси:

«Адабий окуу» предметинин программасынын жана окуу китептеринин окуу ишмердүүлүккө тиешелүү бөлүмдөрүн тактап, методикасын өркүндөтүүгө көмөк көрсөтөт; адабий окуу боюнча сабакты изилдөөдө сунуш кылынган үлгүлөр, методдор окуучулардын өз алдынчалыгын, сынчыл ой жүгүртүүсүн өстүрүүгө, өтүлө турган темага болгон кызыгууларынын жогорулашын шарттайт; башталгыч класстарда окуу ишмердүүлүгүн жакшыртууга, өркүндөтүүгө, тексттердин билим берүүчүлүк жана тарбиялык

маанисинин ачылышына өбөлгө түзөт; изилдөөнүн материалдары мектептерде, орто жана жогорку окуу жайларында методикалык колдонмо, окуу китеби катары пайдаланылат; адабий окуу боюнча предметтик стандартты өркүндөтүүгө жана окуу-методикалык комплекстерди даярдоого жардамчы болот.

Издөнүүчүнүн жеке салымы: башталгыч класста адабий окуу сабагында окуу ишмердүүлүктү өнүктүрүү, анын натыйжалуулугун арттыруу боюнча тажрыйбалык топтордо тиешелүү сабактарды өттү, заманбап салттуу жана интерактивдүү окутуунун, интеграциялап окутуунун методикалык системасын иштеп чыгуу изденүүчүнүн жеке өзү тарабынан ишке ашырылды.

Изилдөөнүн натыйжаларын апробациялоо: изилдөөнүн жыйынтыктары боюнча эл аралык жана республикалык илимий-практикалык конференцияларда (2013-2023-жылдар) докладдар жасалды; III-IV курстун студенттери менен бирдикте Ош шаарындагы, Ош, Баткен, Жалал-Абад облусундагы мектептерде өткөрүлүүчү педагогикалык практика учурунда иштелип чыккан илимий- методикалык сунуштардын мугалимдер тарабынан пайдаланылышынын жыйынтыктары текшерилди жана жалпылаштырылды; диссертациянын жоболору Ош МПУнун педагогика жана психология кафедрасынын отурумунда, Диссертациялык кеңештин алдын ала коргоо жыйынында талкууланды.

Изилдөөнүн эксперименталдык базасы. Диссертациялык изилдөө он жыл аралыгында (2013-жылдан 2023-жылга чейин) диссертант тарабынан этап-этабы менен жүргүзүлгөн тажрыйбалык-эксперименталдык иштерди камтыйт.

Биринчи этапта (2013-2016-жж.) маалыматтарды чогултуу башталды: окурмандардык өз алдынчалыкты калыптандыруу деңгээлин аныктоо максатында балдарга анкета жүргүзүү, мугалимдер менен маектешүү жүргүзүлдү, анын жүрүшүндө педагогдордун окурманды калыптандыруу процессин сабаттуу жүргүзүүгө жана сабакта иштин жаңы формаларын колдонууга даяр экендиги аныкталды. Ошондой эле ата-энелерден да

чоңдордун үй-бүлөдөгү окурманды тарбиялоодогу ролу жөнүндө тактоого мүмкүндүк берген анкета алынды. Алынган жыйынтыктар ата-энелердин бул процеске азыраак катышарын далилдеди.

Изилдөөнүн экинчи этабында (2016-2020-жж.) жаңы шарттарда окурмандардын өз алдынчалыгын калыптандыруу сабактарынын методикалык системасы иштелип чыккан, окутуучу эксперимент жүргүзүлгөн, анын натыйжалары иштетилип чыккан жана талдоого алынган.

Үчүнчү этапта (2020-2023-жж.) алынган маалыматтар жалпыланып, эксперименталдык иштин натыйжалары боюнча теориялык ой жүгүртүүлөр жүргүзүлүп, диссертациянын тексти формулировкаланып, иштелип чыккан методиканын негизги жоболору баяндалган.

Диссертациянын көлөмү жана түзүлүшү: диссертациялык иш изилдөөнүн илимий негизи тууралуу түшүнүк берген киришүүдөн, үч баптан, баптар боюнча жана жалпы корутундудан, пайдаланылган адабияттардын тизмесинен (157) турат. Таблицаалар – 12, сүрөттөр – 5. Иштин жалпы көлөмү – 165 бет.

Киришүүдө изилдөө үчүн тандалып алынган теманын актуалдуулугу, максаты, милдети, жаңылыгы, практикалык баалуулугу, коргоого коюлуучу негизги жоболор, изденүүчүнүн жеке салымы жана натыйжаларын тастыктоо тууралуу маалыматтар берилди.

Биринчи глава “Башталгыч класстардын окуучуларынын окуу ишмердүүлүгүн өнүктүрүүнүн теориялык негиздери” деп аталып, адамдын ишмердүүлүгү тууралуу теориялык жактан изилдениши- окуучулардын окуу ишмердүүлүгүнүн өбөлгөсүнүн катарын, окуу ишмердиги аркылуу калыптануучу окуучулардын компетенттүүлүктөрүнүн педагогикалык негиздерин, башталгыч класстын окуу ишмердүүлүгүн өнүктүрүүнүн учурундагы теориядагы жана практикадагы абалын, “Адабий окуу” сабактарында окуучулардын окуу ишмердүүлүгүнүн психологиялык аспектилерин, “Адабий окуу” сабактарында окуучулардын окуу ишмердүүлүгүнүн мүнөздөмөсү, этаптары, ага коюлуучу дидактикалык

талаптары каралган.

Экинчи глава “ Республиканын башталгыч мектептеринде “**Адабий окуу**” сабактарында окуучулардын окуу ишмердүүлүгүн өнүктүрүү боюнча педагогикалык эксперимент, анын жыйынтыктары” деп аталып, мында эксперименттин методдору жана экспериментти уюштуруу, эксперименттин материалдары жана эксперименттин жүрүшү, эксперименттин жыйынтыктары анализденген. Эксперименттин жыйынтыгы берилген

Үчүнчү глава “**Адабий окуу**” сабактарында окуучулардын окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун методикасы деп аталып, мында “Адабий окуу” сабактарында окуучулардын окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун формалары жана методдору, “Адабий окуу” сабактарында окуучулардын окуу ишмердүүлүгүн өнүктүрүүнүн модели жана анын мазмунунун методикасы иштелген. Окуучулардын окуу ишмердүүлүгүн калыптандыруунун формалары жана методдору сунушталган

Практикалык сунуштар.

1. Башталгыч класстарда сабактарда окуучулардын окуу ишмердигин өнүктүрүү маселесин мындан ары да илимий-методикалык жактан изилдөөнү ырааттуу улантуу;

2. Сабактарда да, класстан тышкары иш-чараларда да окуучулардын окуу ишмердигине бардык предметтерди өздөштүрүүнүн негизи катары маани берүү;

3. “Адабий окуу” сабактарында көркөм адабияттын үлгүлөрүн окуп-үйрөнүүдө окуучулардын окуу-таануу ишмердүүлүгүн илимий жактан өнүктүрүүгө өзгөчө маани берүү;

4. “Адабий окуу” китептериндеги суроо-тапшырмалар менен иштөөдө окуучулардын окуу ишмердигин өстүрүүнү ырааттуу уюштуруу;

5. Окуучулардын окуу ишмердигин өстүрүүнү мындан ары да өнүктүрүү багытында учурдагы колдонулуп жаткан “Адабий окуу” китептериндеги окуу тапшырмаларын дагы да толуктоо, өркүндөтүү сунуштарын иштеп чыгуу;

6. Мугалимдер үчүн окуучунун окуу ишмердигин өстүрүү жолдору, каражаттары жана аны уюштуруу боюнча методикалык иштелмелерди чыгаруу;

7. Окуучулардын окуу ишмердигин өз алдынча жана үйдө өстүрүү боюнча ата-энелер үчүн методикалык сунуштарды иштеп чыгуу.

Г.Э.Матазимова: Изденүүчү өзүнүн изилдөө ишинин жалпы мазмуну менен тааныштырды, эми суроо-жоопторго өтсөк. Суроолоруңуздарды берсеңиздер болот.

К.М.Ураимов: Адабий окуу сабагында окуучунун окуу ишмердүүлүгүн калыптандырууга карата кимдер изилдеген? Сиздин эмгегиниз эмнеси менен айырмаланат?

Г.К.Темирбаева: Кыргыз башталгыч класстарында бул проблемага тектеш изилдөөлөр болуп келген. Мисалы, С.Турусбековдун, А.Токтомаматовдун, С.С.Сакиеванын, Б.А.Абдухамидованын эмгектери түздөн-түз бул проблемага багытталбаса, айрым элементтери менен жакындашат. Мисалга алсак, С.Турусбековдо окуу көндүмдөрү аркылуу берилсе, А.Токтомаматовдо окурмандык ишмердүүлүктүн калыптанышы, С.С.Сакиевада текст, тексттин модели менен иштөө аркылуу, Б.А.Абдухамидова окурмандык ишмердүүлүктүн формалары жана методдору каралган.

М.Ж.Найманбаев: Сиздин изилдөөңүздө окуучунун текстти кабыл алуудагы психологиялык маселелери каралганбы?

Г.К.Темирбаева: Диссертацияда текстти талдоодо, кабыл алууда, тексттин мазмунун талдоодо орус окумуштууларынын эмгектери аркылуу үйрөтүүнүн жолдору, алар менен иштөөнүн жолдору каралган.

Г.У.Рыскулова: Изилдөө ишине тиешелүү проблемаларды изилдеген окумуштуулар катары кимдерди атайт элениз?

Г.К.Темирбаева: Изилденип жаткан эмгекке тиешелүү көптөгөн окумуштуулардын адабияттары менен таанышып чыктым. Окумуштуулардын эмгектеринде жазуу маданиятынын теориялык жана практикалык бир катар

орчундуу маселелери системалуу чечилип, окутуу процессинде колдонулуп жүргөндүгүн байкадым. Н.Ишекеевдин, С.Рысбаевдин, А.Ж.Муратовдун, С.Т.Ботоканованын, А.Д.Токтомаматовдун, С.С.Сакиеванын, Б.Абдухамидованын, М.Асаналиеванын ж.б. окумуштуу-методисттердин эмгектери менен тааныша алдым. Изилдөөгө алган жактарынан шилтеме келтирип, сунуштарын изилдөөгө, аткарууга аракеттендик.

Ж.К.Тажиева: Адабий окуу китептерине сунушталган тексттеги окуучунун окуу ишмердүүлүгүнө арналган тексттерден адабий чыгармалардын кайсы формасы көбүрөөк кездешет?

Г.К.Темирбаева: Адабий окуу китептеринин тексттери элдик оозеки жана адабий чыгармалардан түзүлөт. Башталгыч класстын окуучулары жомок, тамсилдерди окуп, талдаганды жакшы көрүшөт. Биздин изилдөөдө байкалгандай, окуучулар эксперимент учурунда жомокторду көбүрөөк тандашты. Жомоктун мазмунун окууга, айтып берүүгө ыңгайлуу. Биз көбүнчө “Бабалардан калаг сөз” бөлүмүндөгү жомоктордон алдык. Ал эми калган бөлүмдөрдөн ырларды жаттоо аркылуу окуу ишмердүүлүгүн арттырууга басым жасадык.

Н.С.Нусупова: Учурдагы билим берүү системасында балдарга санариптик билим берүүгө өзгөчө маани берилүүдө. Сиздин изилдөөңүздө ушул маселе кандай каралды?

Г.К.Темирбаева: Суроонуз чон ыракмат. Чындыгында, учурда санариптик окууга көп басым жасалууда. Бул проблемага биз тексттердин мазмунун талкуулоого карата слайддарды, интерактивдүү досканы пайдаландык. Айрым тексттердин мазмуну боюнча видео сабактарды иштеп чыктык. Мындай иш-аракеттер окуучунун чыгармачылык компетенттүүлүгүн өнүктүрүүгө карата багыт болуп эсептелгендигин биздин изилдөө көрсөттү.

С.С.Сакиева: 1.Эксперименталдык байкоону уюштуруу үчүн кайсыл мектептерди тандап алдынарбы? 2.Адабий окуу китебине түзүлгөн жумушчу дептерди байкоодон өткөрө алдынарбы? 3.Окуу ишмердүүлүгү боюнча эксперименталдык байкоодо С.К.Рысбаевдин, А.Токтомаматовдун,

А.Абдухамидованын окуу китептери боюнча анализ жасадынарбы?

Г.К.Темирбаева: 1.Изилдөөнүн эксперименталдык базасы катары Жалал-Абад шаарынын жана Сузак районунун мектептерин алдык. 2.Адабий окуу китебине түзүлгөн жумушчу дептерди изилдөөбүздө пайдаландык. Жумушчу дептердин материалдары окуучунун текст менен иштөөдөгү чыгармачылык, окуу компетенттүүлүгүн калыптандырууга ыңгайлуу түзүлгөндүгүн белгилөөгө болот.Эксперименталдык байкоодо Адабий окуу китептери, андагы тексттер байкоодон өткөрүлдү.

Г.А.Анарбаева: Сиздин илимий ишиниз боюнча илимий макалаларыңыз ЖАКтын талаптарына жооп береби?

Г.К.Темирбаева: Окуучунун чыгармачылыгына арналган макалалар РИНЦ системасына катталган журналдарга 14 макала жарык көрдү.

С.М.Ажыкулов: Кыргыз окумуштууларынан кимдердин эмгектерине басым жасадыңыз?

Г.К.Темирбаева: Кыргыз окумуштууларынан Б.Алымовдун, К.Иманалиевдин, С.Турусбековдун, А.Ж.Муратовдун, С.К.Рысбаевдин, С.С.Сакиеванын, А.Т.Саттарованын, К.К.Акматов ж.б.лардын эмгектерине таяндык.

Г.Э.Матазимова: Урматтуу коллегалар, суроолор жок болсо, суроону ушуну менен токтотсок. Изденүүчүнүн өз алдынча изилдөө жүргүзгөнү көрүнүп турат, бир топ илимий адабияттар менен тааныш экендиги берген жоопторунан байкалды. Диссертациянын негизги мазмунунун негизинде бир топ макалалар жарыяланган, буга чейин деле илимий - практикалык конференцияларда баяндамаларын угуп жүрөбүз. Изденүүчүнүн “АДАБИЙ ОКУУ” сабактарында окуучулардын окуу ишмердүүлүгүн өнүктүрүүнүн илимий-методикалык негиздери деген диссертациялык темасына рецензент катары атайын рецензенттер бар. Алар, п.и.д., профессор С.С.Сакиева жана п.и.к., доцент Эшиев Ж.М.

Рецензиялар жазуу түрүндө да берилген. Эми талкууга өтсөк. Кимде кандай ой-пикирлер, сунуштар бар?

Г.Э.Матазимова: Кийинки сөз п.и.к., доцент Р.С.Нусуповага берилет.

Р.С.Нусупова: Г.К.Темирбаеванын изилдөө иши актуалдуу маселелердин бири болуп саналат. Коомдо кездешкен көйгөйлүү маселелер илимий изилдөөнү талап кылат. Ал эми Г.К.Темирбаеванын изилдөөгө алган окуучулардын окуу ишмердүүлүгүн калыптандыруу маселеси дагы учурдагы көйгөйлүү маселелердин бири. Бул маселени илимий өнүттө изилдөө зарылдыгын Г.К.Темирбаева орундатууда. Негизинен диссертациялык иш эрежеге ылайык жазылган. Көлөмү жагынан да илимий иштин талабына туура келет. Мазмунун, илимий маанисин да белгилей кетүүгө болот. Ал эми сунуш катары киришүү бөлүгүн конкреттештирсе, ошондой эле ар бир главада жалпы корутундуларды кайрадан карап чыкса илимий иштин деңгээли жогоруламак.

Г.Э.Матазимова: Кийинки сөз п.и.к., доцент Г.У.Рыскуловага берилет.

Г.У.Рыскулова: Диссертациялык ишти толук карап чыктым. Илимий изилдөөгө бир топ аракеттер жумшалгандыгы байкалат. Айрыкча эксперимент бөлүмүн баса белгилөөгө болот. Киришүү бөлүгүнүн кээ бир жерлерин кайрадан корректировкалоо зарыл. Айрыкча актуалдуулукту так көрсөтүү керек. Негизинен диссертациялык ишти коргоого сунуштоого болот.

Г.Э.Матазимова: Кийинки сөз п.и.к., доцент К.М.Ураимовго берилет.

К.М.Ураимов: Бул изилдөө башталгыч класстардын окуучуларынын окуу ишмердүүлүгүн калыптандырууга арналган. Демек, баланын китеп окууга болгон кызыгуусун арттыруу деген мааниде изилденет. Бул диссертациялык иште - окутуунун жаңы технологиялары колдонулган. Азыркы учурда окутуунун жаңы, заманбап технологияларын билим берүү процессинде өтө көп колдонуу зарылдыгы байкалууда, анткени сабак өтүүнүн интерактивдүү методдору окуучунун кабыл алуу жөндөмдүүлүгүнө шайкеш болууда. Диссертацияда адабий окуу сабагында окутуунун жаңы технологияларын сабакта пайдаланууга карата технологияларды системасы иштелип, сунушталган. Учурда мындай жанылыкка мугалимдер өтө муктаж. Мына ошол ыкмалар Г.К.Темирбаева тарабынан илимий талдоого алынып, жыйынтыкталып олтурат. Демек, диссертант тарабынан жазылган илимий

эмгек илимдеги кемтикти толуктай турган эмгектердин катарында десек болот. Г.К.Темирбаеванын илимий иштерине ийгиликтерди каалоо менен коргоого сунуштайм.

Г.Э.Матазимова: Кийинки сөз ф.и.д., профессор И.Абдубалиевге берилет.

И.Абдубалиев: Кыргыз адабиятын окутуу методикасында белгилүү окумуштуулар К.Иманалиевдин, Б.Алымов ж.б.лардын эмгектеринде окуу маданиятын калыптандырууга арналган эмгектери бар. Ушул проблема изденүүчү Г.К.Темирбаеванын диссертациясында улангандыгы байкалат. Диссертациянын аткарылышы, актуалдуулугу изденүүчү тарабынан терен изилденгендиги байкалат. Демек, диссертант тарабынан жазылган илимий эмгек илимдеги кемтикти толуктай турган эмгектердин катарында десек болот. Г.К.Темирбаеванын илимий иштерине ийгиликтерди каалоо менен коргоого сунуштайм.

Г.Э.Матазимова: Кийинки сөз п.и.к., доцент Ж.К.Тажибаевага берилет.

Ж.К.Тажибаева: Диссертациялык иште - окутуунун жаңы технологиялары колдонулган. Адабий окуу сабагында окутуунун жаңы, заманбап технологияларын билим берүү процессинде өтө көп колдонуу зарылдыгы байкалууда, анткени сабак өтүүнүн интерактивдүү методдор окуучунун кабыл алуу жөндөмдүүлүгүнө шайкеш болууда. Бул технологиялар педагогикалык экспериментте байкоодон өткөрүлгөн. Мына ошол ыкмалар Г.К.Темирбаева тарабынан илимий талдоого алынып, жыйынтыкталып олтурат. Демек, диссертант тарабынан жазылган илимий эмгек илимдеги кемтикти толуктай турган эмгектердин катарында десек болот. Г.К.Темирбаеванын илимий иштерине ийгиликтерди каалоо менен коргоого сунуштайм.

Г.Э.Матазимова: Кийинки сөз п.и.к., доцент С.М.Ажыкуловго берилет.

С.М.Ажыкулов: Башталгыч класстарда окуучунун окуу ишмердүүлүгүн калыптандырууга арналган Г.К.Темирбаеванын диссертациясында учурдун актуалдуу маселелеринин бири деп эсептөөгө болот. Башталгыч класстарда

окуучунун окуу ишмердүүлүгү окуу китептери аркылуу өнүгөт. Окуучунун окуу ишмердүүлүгүн калыптандырууга карата электрондук окуу китептерин колдонуу боюнча технологияларды сунуш кылуу – учурдагы маанилүү, актуалдуу маселе. Жалпысынан алганда, диссертациялык иш бүткөн иш катарында эсептөө менен диссертациялык ишти коргоого сунуш кылууга болот.

Г.Э.Матазимова: Кийинки сөз ф.и.д., профессор М.И.Мирзахидовага берилет.

М.И.Мирзахидова: Диссертациялык иштин темасы учурдагы билим берүү системасындагы эң актуалдуу маселе экендигин тана албайбыз. Кенже мектеп жашындагы балдардын окуу көндүмүн калыптандыруу дайыма билим берүүдө башкы планга коюлуп келет. Башталгыч билим берүүнүн адабий окуу предметсиз элестетүүгө мүмкүн эмес. Проблеманы чечүүгө карата изденүүчү тарабынан чон иш жасалгандыгы байкалат. Диссертациянын мазмуну, максаты, жыйынтыктары абдан терең талданган. Окумуштуулардын эмгектери терең изилденген. Адабий окуу сабагындагы технологияларды колдонуунун проблемалары мыкты иштелгендиги байкалат. Диссертациянын мазмуну, түзүлүшү, ЖАКтын талаптарына толугу менен жооп берет. Диссертацияны бүткөн иш катары белгилөө менен коргоого сунуш кыламын.

Г.Э. Матазимова : Башка сунуш-пикирлер жок болсо, анда сөздү рецензенттерге берсек. Сөз п.и.д., профессор С.С.Сакиевага берилет.

С.С.Сакиева: Мен диссертациялык ишти карап чыктым. Өзүмдүн бир катар сунуштарымды жазуу жүзүндө диссертантка бердим. Изденүүчүнүн темасы актуалдуу. Диссертациянын мазмуну менен тааныштырууга уруксат этиниздер. Биринчи глава “Башталгыч класстардын окуучуларынын окуу ишмердүүлүгүн өнүктүрүүнүн теориялык негиздери” деп аталып, диссертациялык иштин биринчи главасы үч бөлүктөн туруп, негизинен анда сөз башталгыч класстын окуучуларынын окуу ишмердүүлүгүн өнүктүрүүнүн учурундагы теориядагы жана практикадагы абалы, башталгыч класс окуучуларынын окуу ишмердүүлүгүнүн психологиялык аспекти жана

“Адабий окуу” сабактарында окуучулардын окуу ишмердүүлүгүнүн мүнөздөмөсү, этаптары, ага коюлуучу дидактикалык талаптар жөнүндө болду. Биринчи бапта каралган маселелер илимий иштин 1-2-милдеттерин чечүүгө багытталган.

“Башталгыч класстын окуучуларынын окуу ишмердүүлүгүн өнүктүрүүнүн учурундагы теориядагы жана практикадагы абалы” деп аталган биринчи баптын биринчи параграфында башталгыч класстардын окуучуларынын окуу ишмердүүлүгүн өнүктүрүүнүн учурдагы абалын талдоодо биринчи иретте биз азыркы мектепте колдонулуучу нормативдик-укуктук документтерди: базистик окуу планын, предметтик стандарт, окуу программаларын талдоого алынган.

Башталгыч класстардын окуу программасы боюнча “Адабий окуу» предметине бөлүнгөн сааттардын көлөмү ар бир башталгыч класстарында жылына 102 сааттан, жумасына 3 сааттан бөлүнгөн.

Окуу ишмердүүлүгүн өнүктүрүүнүн учурундагы теориядагы абалына аныктоо үчүн адабияттар талданган. А.А. Гречихиндин окуу ишмердүүлүгүнүн модели боюнча окуу ишмердүүлүгү – бул чыгармачылык процессте окуу: окуу-көрүү; динамикалык окуу; терең окуу ж.б. Ошондой эле Н.Н. Светловскаянын китептерди таанып-билүү мыйзамы “окурмандардын өз алдынчалыгынын кепилдиги жана объективдүү көрсөткүчү” деген оюна саресеп жүргүзүлгөн. Т. С. Пичеолдун балдарды ийгиликтүү окутуу үчүн кантип иштөө керектиги жөнүндө мугалимге 5 практикалык кеңешине токтолгон.

Проблеманын практикалык жагын караганда, Кыргызстандын мектептеринде ЮСАИДдин “Бирге окуйбуз”, долбоорунун жыйынтыктарынан маалыматтар келтирилген.

Ал эми окуу ишмердүүлүгүн өнүктүрүүнүн психологиялык аспектилерин анализдегенде Б.Г. Ананьевдин, Л.С. Выготскийдин, Н.Е. Добрынина, И.П. Подласыйдын, Г.И. Щукинанын, А. Зимняянын ж.б. эмгектерине кайрылып,

сөзсүз түрдө балада окууга кызыгууну, мотивацияны пайда кылуу зарылдыгы аныкталган.

Ал эми мугалимдин милдети – кенже мектеп окуучуларынын жеке жөндөмдүүлүктөрүн аныктоо жана бардык балдарда «окуу-баарлашуу процессинде маектешти дайыма угууга умтулуу, анткени бул жөндөм гана алардын ар бирине өздөрү үчүн маектеш-китептерин табууга мүмкүнчүлүк берет» деген тыянак берилген.

Экинчи глава Республиканын башталгыч мектептеринде «Адабий окуу» сабактарында окуучулардын окуу ишмердүүлүгүн өнүктүрүү боюнча педагогикалык эксперимент, анын жыйынтыктары» деп аталган главада «Адабий окуу» сабактары боюнча жүргүзүлгөн эксперимент, анын жыйынтыктары анализденген. Эксперимент жүргүзүүнүн максаты, милдети, объектилери, тандалган мектептер боюнча маалымат, окуучунун ишмердүүлүгүн калыптандырууга сунушталган тексттер, алардын жалпы жыйынтыктары изденүүчү тарабынан анализденген.

Үчүнчү глава “Адабий окуу” сабактарында окуучулардын окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун методикасы деп аталып, мында окуучунун ишмердүүлүгүн өнүктүрүүнүн технологиялары, аларды сабакта колдонуунун талаптары, окуу сабагында колдонулуучу технологиялардын формалары жана методдору, сабактардын үлгүлөрү сунушталган. Бул жумуштар окуу сабагында мектеп тажрыйбасында колдонууга ыңгайлуу. Илимий иштин аягында изилдөөнүн жыйынтыктары, практикалык сунуштары, адабияттары берилген.

Жогорудагы жетишилген ийгиликтер менен бирге илимий иште айрым мүчүлүштүктөр дагы кездешет

1.Диссертациянын актуалдуулугун аныктоодо кыргыз окумуштууларынын, т.а. башталгыч класстарда окуунун методикасын изилдеген окумуштуулардын эмгектери анализденбеген. Бул анализдөө киришүүгө жана биринчи главага кошумчаланса туура келчүдөй.

2.Үчүнчү главадагы эксперименталдык иштердин анализин толуктоо керек. Мында окуучулардын жооптору, алардын жетишкен, кемчилдиктери анализденип, сунуштары берилсе ынгайлуу болмок.

3.Окуу ишмердүүлүгүнүн модели сунушталса илимий иштин мазмуну мындан да терен ачылмак.

4.Окумуштуулардын эмгектерине коюлган ссылжалар да кайрадан толуктоону талап кылат, адабияттардын санын дагы толуктоо керек.

5.Экинчи главанын курамын ЖАКтын талабы боюнча толуктоо керек.

Жогорудагы сунуштар илимий иштин мазмунун төмөндөтпөйт, толуктоо мазмунун терендетет.

Издөнүүчү Г.К.Темирбаеванын «Адабий окуу» сабактарында окуучулардын окуу ишмердүүлүгүн өнүктүрүүнүн илимий-методикалык негиздери аталышындагы 13.00.02 - окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз адабияты) адистиги боюнча жазылган кандидаттык диссертациясы толук бүткөн жумуш катары кароо менен ЖАКтын талабына жооп берет. Илимий ишти диссертациялык кенешке коргоого сунуш кылууга болот.

Г.Э.Матазимова: Рахмат. Сөз экинчи рецензент Ж.М.Эшиевге берилет.

Ж.М.Эшиев: Илимий эмгектин структуралык түзүлүшү талапка жооп берет. Биринчи бапта окуу ишмердиги аркылуу калыптануучу окуучулардын компетенттүүлүктөрүнүн педагогикалык негиздери, башталгыч класстын окуу ишмердүүлүгүн өнүктүрүүнүн учурдагы теориялык жана практикалык абалы анализденген.

Экинчи бапта Республиканын башталгыч мектептеринде “Адабий окуу” сабактарында окуучулардын окуу ишмердүүлүгүн өнүктүрүү боюнча педагогикалык эксперимент, анын жыйынтыктары, эксперименттин методологиясы жана методдору, эксперименттик жүрүшү, эксперименттин жыйынтыктары каралган

Үчүнчү бапта Адабий окуу сабактарында окуучулардын окуу ишмердүүлүгүг уюштуруунун методикасы, “Адабий окуу” сабактарында

окуучулардын окуу ишмердүүлүгүн өнүктүрүүнүн модели жана анын мазмуну иштелген. Эмгектин акырында жалпы корутунду илимий-методикалык сунуштар берилген, илимий иш ЖАКтын жалпы талаптарына жооп берет, Албетте, эмгекте айрым бир стилистикалык, техникалык мүчүлүштүктөр бар, мисалы, схема, таблицалардын начар көрүнүшү. Жалпы мазмуна боюнча корутундунун чакан берилиши ж.б. Бул кемчиликтерди илимий иштин мазмунун төмөндөйт. Илимий ишти диссертациялык кенешке коргоого сунуштоого болот.

Г.Э.Матазимова: Эгерде башка пикирлер, суроолор жок болсо, жыйынтыктасак. Эч кимде алымча-кошумча жок болсо талкууну токтотуп, сөздү диссертантка берели.

Г.К.Темирбаева: Рахмат. Урматтуу бүгүнкү талкуунун катышуучулары, сиздер айткан сын-пикир, сунуштар үчүн ыраазычылык билдирип, айтылгандардын баарын эске алабыз. Убактыңыздарды бөлүп, диссертациябызды окуп, баалуу пикириңиздерди, сунуштарыңыздарды айтканыңыздар үчүн, чоң рахмат.

Г.Э.Матазимова: Рахмат. Анда жыйынтык чыгаралы. Изилдөө иши кандидаттык диссертациялык ишке коюлган талаптарга жооп берет. Анткени, бул иште бир эмес, бир нече маселелер чечилген. Биз бүгүнкү диссертациялык ишти талкуулоодон жакшы жыйынтык алдык деп ойлоймун. Бул жерде жетекчиси С.К.Рысбаевдин эмгеги да чоң экендигин белгилей кетмекчимин.

Урматтуу бүгүнкү талкуунун катышуучулары, илимий изилдөөнүн актуалдуулугу, изилдөө объектиси, максат-милдеттери так, жыйынтыкталган, өз алдынча бүткөрүлгөн иш экендигин белгилөө менен, сиздердин ой - пикирлерди эске алуу менен изилдөөнү диссертациялык кеңешке кабыл алууга сунуштоону колго салам.

Жогоруда айтылгандардын негизинде бүтүм добушка коюлду. **“Макул” - баары (15), “Каршы” - жок, “Калыс” - жок.** Бүтүм жыйында бир добуштан кабыл алынды.

Демек, жогорудагы рецензенттердин жана чыгып сүйлөгөндөрдүн пикирлеринин негизинде бул ишти диссертациялык кеңешке кабыл алууга сунуш кылуу боюнча бүтүм чыгарууга болот.

Темирбаева Гулзад Козоновнанын “АДАБИЙ ОКУУ” сабактарында окуучулардын окуу ишмердүүлүгүн өнүктүрүүнүн илимий-методикалык негиздери деген темада 13.00.02 - окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз адабияты) адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациялык ишин талкуулоонун жыйынтыгы боюнча бүгүнкү отурумдун токтомунун долбоору менен тааныштырып коюуга уруксат этиңиздер (корутундунун жана токтомдун долбоору окулат). Эгерде толуктоо кошумчаларыңыздар жок болсо, токтомду бекитип коёлу.

Г.К.Темирбаеванын “АДАБИЙ ОКУУ” сабактарында окуучулардын окуу ишмердүүлүгүн өнүктүрүүнүн илимий-методикалык негиздери деген темада 13.00.02 - окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз адабияты) адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациялык ишине болгон талкуунун негизинде кафедранын отуруму

ТОКТОМ КЫЛАТ:

1. Г.К.Темирбаеванын “АДАБИЙ ОКУУ” сабактарында окуучулардын окуу ишмердүүлүгүн өнүктүрүүнүн илимий-методикалык негиздери деген темада 13.00.02 - окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз адабияты) адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациялык иши диссертант тарабынан толук аткарылып бүткөн жана кандидаттык диссертацияларга коюлуучу УАКтын талаптарына жооп берген иш деп эсептелсин жана талкуунун жүрүшүндө айтылган айрым сын-пикирлер, сунуштар диссертант тарабынан эске алынсын.

2. Талкууда айтылган сунуш, пикирлердин негизинде “АДАБИЙ ОКУУ” сабактарында окуучулардын окуу ишмердүүлүгүн өнүктүрүүнүн илимий-

методикалык негиздери деген темада 13.00.02 - окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз адабияты) адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу алуу үчүн жазган диссертациялык иши диссертант тарабынан жекече аткарылган, монографиялык мүнөздөгү изилдөө иши катары ачык коргоого сунушталсын.

Төрага , педагогика илимдеринин кандидаты, доцент:

Г.Э.Матазимова

Жыйындын катчысы, окутуучу:

Ж.А.Турсунбаева

П.и.к., доцент Г.Э.Матазимованын колун тастыктаймын

Б. Осмонов атындагы ЖАМУнун АРБУКБнын башчысы

Акматова А.Т.